

HOEZO BETER AF ONDER KOLONIALE OVERHEERSING?

Piet Emmer wierp in de Volkskrant van 16 januari 2010 de cynische vraag op of Haïti niet beter af zou zijn geweest, wanneer ze onder Franse koloniale overheersing zou zijn gebleven. Hierop reageerde Alex van Stipriaan Luïscius een week later vanuit enerzijds een moreel perspectief anderzijds vanuit feitelijk falen van Frankrijk in haar laatst overgebleven hedendaagse koloniën.

Ik wil graag n.a.v. deze discussie een meer algemeen aspect van de koloniale overheersing onder de aandacht brengen dat m.i. tot op de dag van vandaag invloed heeft op de post koloniale samenlevingen. Een aspect waar Piet Emmer met zijn statement aan voorbij gaat. Zijn cynisme over de opbouw van de postkoloniale samenlevingen na de koloniale bezetting is waarschijnlijk gebaseerd op de hedendaagse politieke, economische en menselijke ontredde van verschillende voormalige koloniale gebieden. Het is echter de vraag of aan die ontredde ook verbonden moet worden dat men beter af zou zijn wanneer die bezetting in stand zou zijn gebleven. Ik hoop dat de zevenmijlslaarzen mij in dit korte bestek vergeven worden.

Het aspect waar het om gaat, is de betekenis van de vernietiging van de oorspronkelijke infrastructures en - gezagsverhoudingen. De vernietiging van deze culturen is nooit gepaard gegaan met investeren in ontwikkeling en scholing door de bezettende machten, zoals zij graag deden voorkomen. Het resultaat van deze bezetting is geweest dat de gekoloniseerde landen direct na hun bevrijding in politiek en economisch opzicht in een wanhopige situatie waren. In Kongo was er in de jaren zestig in feite maar één intellectuele politicus die in staat was leiding te geven aan dat enorme land van de omvang van de Verenigde Staten, plus, ik meen dat er vijftig Congolezen waren die een universitaire opleiding hadden gevolgd. Patrice Lumumba is vermoord door de Belgen. Met zo weinig expertise in huis hoeft het ons niet te verbazen dat deze voormalige koloniën in een uiterste complexe moderne wereldeconomie het hoofd niet boven water wisten te houden.

Laten we eerst eens hebben over die wanhopige situatie van de juist bevrijde gekoloniseerde landen. Deze wanhopige situatie was eind jaren veertig van de vorige eeuw ook volledig van toepassing op Indonesië. Nederland doet het graag voorkomen dat ze ontwikkeling en welvaart heeft gebracht in dit door haar bezette overzeese land. Maar in werkelijkheid heeft ze goed ontwikkelde oorspronkelijke culturen en gezagsverhoudingen uitgeroeid en heeft ze Indonesië gereduceerd tot een *plantage*, dus tot een bedrijf. We kunnen wel menen dat Nederland matig humaan omging met haar Indische bedrijfsmedewerkers, maar de pleitrede van ingenieur Soekarno voor de rechter in 1933, voor zijn vierjarige veroordeling, maakt haarscherp de ellendige arbeidsverhoudingen, de situatie van dwangarbeid waarin de mensen leefden en de uitbuiting van het land zichtbaar. Ik meen dat vanaf 1930, na 350 jaar Nederlandse bezetting, nog maar 8% van de Indonesische jeugd lagere school onderwijs kreeg en dat nog lang niet op Nederlands niveau. Dat is de ontwikkeling waar wij over spreken en die wij gebracht zouden hebben!

Mijn punt is dat de koloniale overheerser in de meeste landen zijn gezag met geweld vestigde. Dat geweld hield in dat de aldaar geldende gezagsverhoudingen, de aldaar geldende openbaarheid en geldende manieren van inkomen min of meer werden vernietigd en werden vervangen door andere infrastructures. Die koloniaal gevestigde infrastructures waren altijd bedrijfsmatig georiënteerd bijvoorbeeld, een goede weg van de plantage naar de haven en naar het vliegveld, maar niet een goede weg voor interne verplaatsing van de bewoners, dat kon bij wijze van spreken gewoon een pad blijven door het oerwoud, als werkers al niet dwangmatig werden verplaatst. Kortom er werd geen infrastructuur ten behoeve van - en op maat van de cultuur gebouwd, maar een infrastructuur op maat van het systematisch leeghalen. Wat Nederland daarbij beter begreep dan België in de Kongo in 1890, was dat ze niet haar arbeiders (die feitelijk geen andere positie bekleedden dan die

van slaven) moest doden en uitwonen, maar dat ze de Indische dwangarbeiders net genoeg moest geven om te overleven en een klein eigen bestaan op te bouwen – een bestaan dat echter in geen enkele verhouding stond tot de rechten en plichten van de in Nederland woonachtige arbeiders. Terwijl Indonesië wel gewoon onder Nederlands recht viel, was de feitelijke situatie dwangarbeid, verbod op vakbonden, aanleg van Indonesië als een bedrijventerrein, leeghalen en minimale scholing, liefst via liefdadigheid van missionarissen dus niet via de plichten van de Nederlandse staat aan haar eigen bezette bevolking.

Het bouwen van een staat, met regeringsgezag t.b.v. het algemeen belang en een economisch systeem is in West Europa een kwestie van eeuwen geweest. Dit was ook, zij het anders, aanwezig in Indonesië en Kongo. Landen als Kongo, Oeganda, Indonesië zijn door hun bezetters van hun cultuur en vooral, van hun infrastructuur ontdaan. Nadat de bezettende macht het land verliet, waren er nauwelijks eigen ondernemers, was er geen kennis ontwikkeld om mee te concurreren in een complexe wereldeconomie, was het oorspronkelijk geldende systeem van waarden en persoonlijke vrijheden ontmanteld, waren er geen geschoolde politici. We zien in Zimbabwe wat er kan gebeuren als de kennis van het boerenbedrijf niet bij de bevolking komt maar bij de blanken blijft en er vervolgens wordt besloten om die blanken eruit te gooien – alle economie stort in. Omdat de beroepsbevolking niet opgeleid is om te handelen in een complexe economie. De westerse bezetters hebben niet geïnvesteerd in ondernemers knowhow in de bezette landen zelf en evenmin in de opbouw van een eigen staatsgezag en economie. Ook Duitsland heeft gepoogd Europa te koloniseren naar het model van België in de Kongo waar zo'n 10 miljoen Congolezen de dood vonden in het roofkapitalisme van Leopold II dat niet investeerde in continuïteit maar in korte termijn maximale winst. Ook de Duitsers roofden hun bezette landen leeg, lieten de bevolking verhongeren en bouwden niks op. Nadat de Duitsers verslagen waren, kon in Europa worden voortgeborduurd op bestaande kennis en diep in de cultuur bewaard gebleven opvattingen over staat, openbaarheid en infrastructuur. Er was in die zin geen opbouw maar *wederopbouw*. In Indonesië en Kongo kon dat niet, want de bezetting had daar veel en veel langer geduurd. Veel van waar een cultuur intern kracht aan ontleende, de grondslagen van de niet westerse culturen, is in de koloniën door de West-Europeanen vernietigd, zonder dat moderne expertise naar binnen is gebracht. Zeker is het zo dat Nederland en ook Groot-Brittannië in hun regeringsgezag op een bepaalde manier gebruik maakten van culturele gezagsverhoudingen in de bezette landen maar deze waren uiteindelijk zó geperverteerd en zo ingekaderd in het uitbuitende plantagesysteem en dwangarbeidsysteem dat je hier niet kunt spreken van behoud van een cultuur.

Het is niet mis te duiden ellende die is aangericht door de koloniale overheersing. Het wordt echter nog steeds mis geduid en lijkt tegenwoordig zelfs simpelweg vergeten, als we Piet Emmer goed begrijpen. Mijn indruk is dat de landen die we heden ten dage *ontwikkelingslanden* plagen te noemen, overwegend door voormalige bezettende westerse machten verlaten tot plantage gereduceerde culturen zijn. Deze landen ontbreekt het, door de vernietiging van het religies, van hun gezagsverhoudingen aan inhoudelijke eenheid en identiteit. Overigens worden hun gezagsvorming, staatsvorming en eigen economische inrichting inmiddels snel beter en sterker inclusief een zich in de komende eeuwen opnieuw op een ander niveau eigen maken van de door de westerse bezetters vernietigde eigen culturele waarden en morele beginselen. Ik zeg dan ook niet dat die waarden volledig vergeten zijn, maar wel dat de openbaarheid en infrastructuur waarin die waarden in de toenmalige samenlevingen gestalte kregen, gedurende een langere periode vervangen zijn door een wezensvreemde plantagerationaliteit. Het post koloniale tijdperk is dan het tijdperk waarin de voormalige bezette landen de vreemde plantagerationaliteit afschudden en hun eigen persoonlijke vrijheden, economie en passende regeringsgezag opbouwden. Dat is mede dankzij de westerse vernietiging van de oorspronkelijke culturen een buitengewoon explosief pad gebleken.

Wat van de koloniale geschiedenis ook gemakkelijk vergeten is, is het permanente verzet in de bezette landen tegen hun bezetters. Het wordt nog steeds beschouwd als iets fouts in plaats van een normaal menselijk verzet tegen wrede onderdrukking. Wij denken dat het rechtvaardig was dat wij in onze gouden eeuw met vrijwel lege schepen uitzeilden en dat deze vol terugkwamen. Er zijn in die tijd helemaal geen arbeidskosten in Indonesië gemaakt. Er zijn in Indonesië monumenten van slachtingen in de 350 jarige bezetting aangericht door Nederlanders, waarvan wij het bestaan niet weten. In onze geschiedenis spelen deze terreurdaden geen enkele rol, maar in de identiteitsvorming van Indonesië blijken ze cruciaal – hier zijn voor Indonesië honderden mensen gestorven omdat ze zich verzetten tegen die barbaarse uitbuiters en geweldplegers.

Kijken we concreet naar de plantage Haïti, dan leren we snel dat dit land een afvoerplek voor slaven was. Haïti was geen land of cultuur, maar een plantage met allochtone Afrikanen en met een infrastructuur, ingericht op leeghalen en niet, op opbouwen van het land. De welvaart van de suiker ging naar Frankrijk, niet naar Haïti. We kunnen niet uitsluiten dat een hedendaags Haïti onder Franse bezetting welvarender zou zijn, dan onder haar huidige regering. Wat we zeker weten is dat de Fransen direct na de bevrijding een serieuze poging hebben gedaan het land te vernietigen en jarenlang enorme bedragen aan vergoedingen voor het zogenaamde verlies hebben afgedwongen. Wat ik bedoel is dat Haïti zelf geen enkel profijt heeft gehad van de plantagebenadering van het westen. Behalve dat de expertise, de structuur en de staatsinrichting ontbraken om het suiker te exploiteren – overleeft geen enkel land een mono-economische focus. Het is juist deze bezetting die een cultuur en een land dacht als productiebedrijf van specerijen en grondstoffen die tot op de dag van vandaag de bevrijde voormalige koloniën in de problemen brengt. Er is geen land ontwikkeld, er is monoproduktie ontwikkeld waarvan de winst ten goede kwam aan het westen. En voor Haïti was nog een extra probleem dat het land een samenraapsel van onder geweld geïmporteerde mensen van Afrikaanse culturen was. Er is nooit natuurlijke groei naar eigen staatsvorming, naar eigen waarden, naar hun eigen religie, naar hun eigen persoonlijke vrijheden geweest voor hun bevrijdingsoorlog. Nu kun je die vernietiging wel begrijpen als een knap staaltje westerse geweldpleging en macht, zie eens hoe sterk onze cultuur is. Maar we moeten toch ook vaststellen dat de hedendaagse armoede in de voormalige koloniën niet is veroorzaakt omdat hun oorspronkelijke infrastructuren niet werkten, maar mede is veroorzaakt door de westerse aanleg van infrastructuren, mono-economieën en het vernietigen van de oorspronkelijke openbaarheid omdat men het land als bedrijf van slechts enkele producten dacht. Er was nadien niks, geen rechtssysteem, geen economie, geen expertise om de plantages zelf in de lucht te houden, een economische boycot, er was helemaal niks.

Het cynische pleidooi van Piet Emmer laat iets onzichtbaar, namelijk het oorzakelijk verband tussen de koloniale bezetter en het onvermogen tot handelen van het bevrijde land. Het gaat er juist niet om ressentimenteel terug te denken aan de schijn van welvaart die de koloniale bezetting bracht aan bezette landen want het was geen rijkdom, het was roof en uitbuiting. De werkelijke westerse rijkdom zat hem in zaken als expertise, de ontwikkeling, de scholing, het recht en de staatsvorming. Er werd alleen geïnvesteerd in bedrijfsmatig produceren en leeghalen en de wetten voor de bevolking waren hierop aangepast – deze wetten hadden dan ook niets van doen met het in het niet bezette deel geldende recht en de daar ontwikkelde vrijheid.

Ton Flierman, filosoof & organisatieadviseur
16 januari 2010